

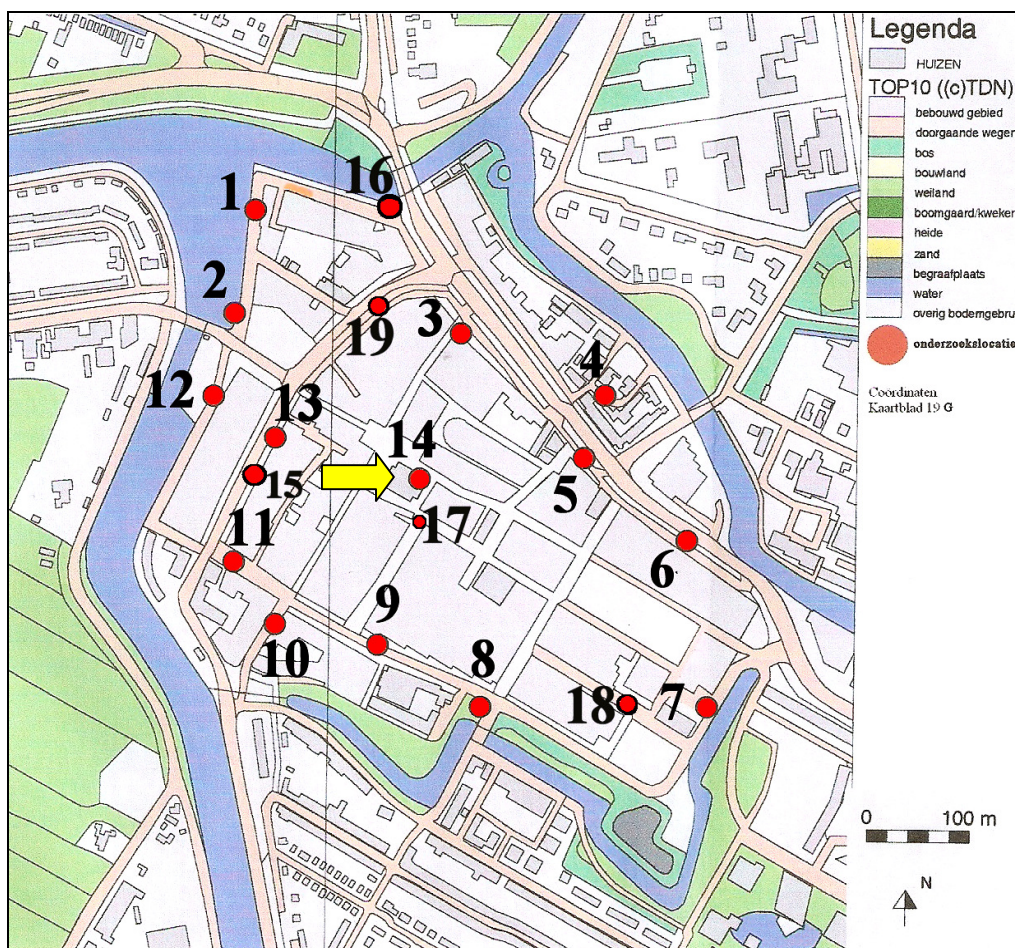
AWP-VERSLAG-WAARNEMING 2010-01-OCB (PURMEREND)

**Locatie 14
Achter de Kerk
Purmerend**

**ARCHEOLOGISCHE WERKGROEP PURMEREND
Neckerstraat 11
1441 KT Purmerend**

Project AWP Purmerend 2010-01-OCB
Locatie onderzoeksgebied

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie	: Noord-Holland
Plaats	: Purmerend
Gemeente	: Purmerend
Toponiem	: Achter de Kerk
Kaartblad	: 19G
Coördinaten	: 125096/502524
Complex	: Stads kern binnenstad Purmerend
Periode	: Late Middeleeuwen-Nieuwe tijd
Bevoegd gezag	: Gemeente Purmerend, Mw. A.Schenk
Onderzoekmeldingsnummer ARCHIS	: (CIS-Code) 40013
Projectverantwoordelijk	: Archeologische Werkgroep Purmerend
Projectcode AWP	: 2010-01-OCB
Uitvoering veldwerk	: 22+23-09-2010
Maximale diepte ontgraving	: Tot 3 meter onder het maaiveld
Beheer/plaats documentatie	: Archeologische Werkgroep Purmerend
Eindbeheer	: Archeologisch depot Noord-Holland

Inleiding

De Gemeente Purmerend heeft de Archeologische Werkgroep Purmerend (AWP) gevraagd of het interessant genoeg was om de ontgravingen voor het plaatsen van ondergrondse containers in de binnenstad archeologisch te begeleiden. Deze ontgravingen zijn te kleinschalig “volgens archeologische begrippen” waardoor er géén degelijk archeologisch onderzoek hoefde plaats te vinden.

Voor de AWP een unieke kans om het bodemarchief op diverse locaties te kunnen waarnemen en vast te leggen middels fotomateriaal. Ook wegens de mogelijkheid om artefacten te kunnen verzamelen en over al deze informatie een rapport te kunnen maken heeft de AWP hiermee enthousiast in toegestemd.

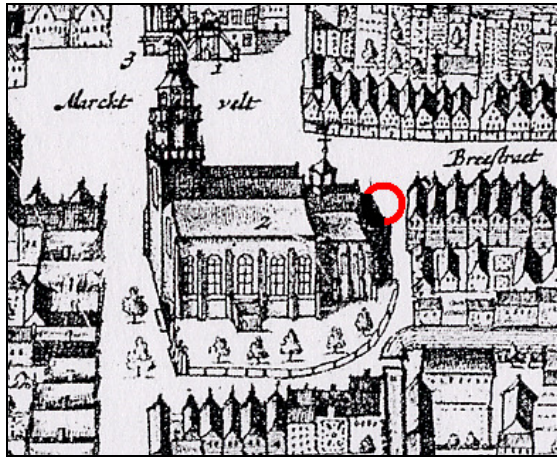
Archeologisch gezien zijn de locaties geheel onwillekeurig gekozen. Desondanks zijn er toch enkele locaties aangetroffen welke een toegevoegde of bevestigende waarde hebben aangetoond.

De AWP is van tevoren op de hoogte gesteld dat er in sommige gevallen snel gewerkt moest worden door de aannemer, welke overigens alle medewerking verleende. De AWP moest hierdoor wel vaak snel handelen met het maken van foto's, inmeten, waar het kon, of scherven rapen. In sommige gevallen was de grond te verontreinigd waardoor er nog minder onderzoek kon worden verricht. Door al deze feiten zijn niet alle gegevens naar exacte juistheid genoteerd kunnen worden maar zijn in ieder geval dan bij benadering aangegeven.

Vanwege het plaatsen van de ijzeren mal van de aannemer kon het profiel van de put in de meeste gevallen niet worden vastgelegd.

Ook al zijn deze putten niet naar archeologische maatstaven opgegraven kunnen de waargenomen en verzamelde gegevens voor de AWP en anderen waardevol zijn voor eventuele toekomstige oudheidkundige onderzoeken.

Achter de Kerk - Locatie 14

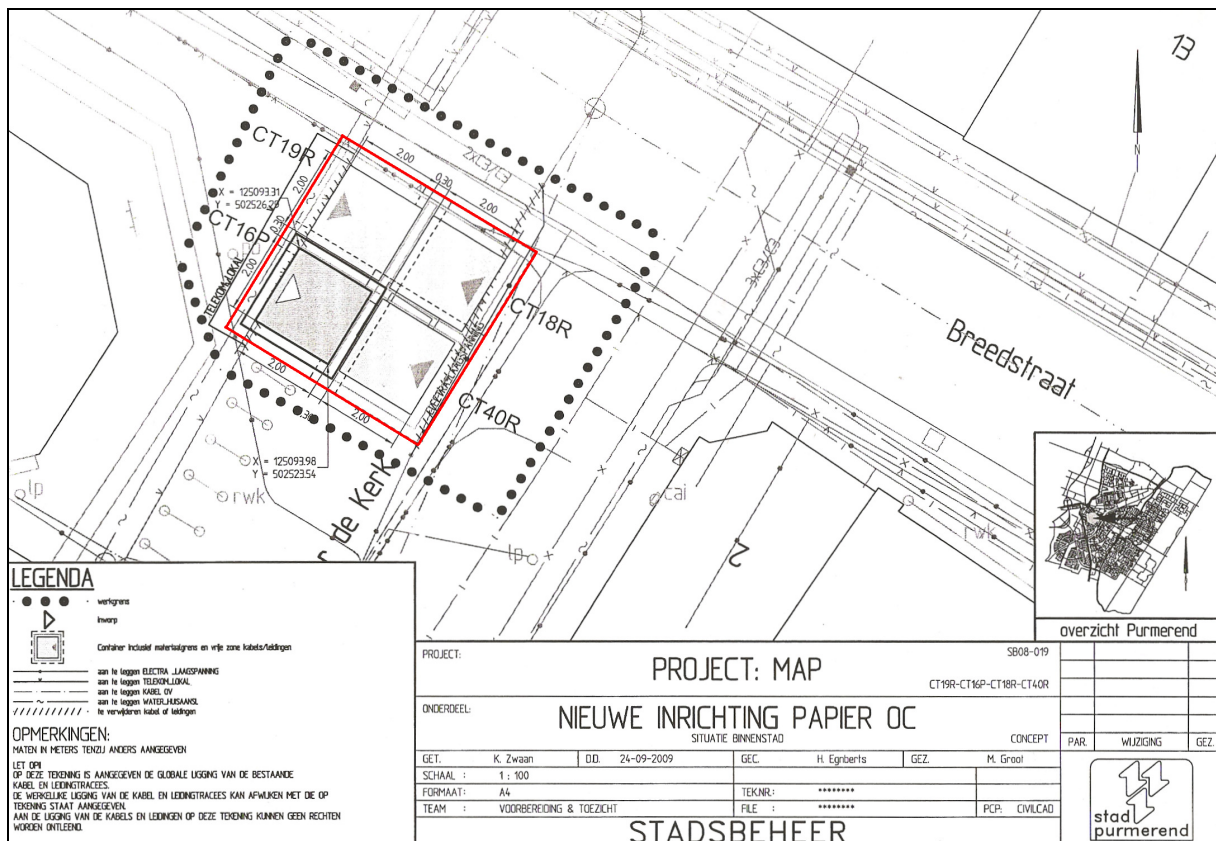

Kaart Frederick de Wit (1698)

Locatie ontgraving (2010)

Woensdag 22 september 2010 gestart met de ontgraving voor vier ondergrondse containerbakken. Coördinaten middenpunt $X=125096$ en $Y=502524$. In de straat genaamd "Achter de Kerk" tegenover het winkelpand op de hoek aan de Breestraat nummer 2 is verdiept tot circa drie meter onder het maaiveld. De omvang van de ontgraving betreft circa 16 m².

Uitvoering

Bij de aanleg van de eerste putten werden al direct diverse recente obstakels aangetroffen waardoor de locaties van de containerbakken verplaatst moesten worden. Bij de nieuwe locaties werd tijdens het verdiepen op ongeveer 20 centimeter onder het maaiveld een volgend obstakel aangetroffen in de vorm van een stenen bouwwerk. Bij het verder verdiepen en vrijgraven van deze constructie blijkt dat we hier te maken hebben met een van de steunberen of poeren (afb. 1 en 2) van de vroegere Kerk.

(afb.1)

(afb.2)

Geschiedenis van de kerk op de Kaasmarkt

Er is een testamentaire akte uit het jaar 1327 bekend van een kapelaan te Purmerend welk doet vermoeden dat er hoogst waarschijnlijk in dit jaar al een kerk moet zijn geweest in Purmerend.

Echter rond het jaar 1380 is er pas sprake van de bouw van een grote kerk welke in 1395 wordt verheven tot een eigen parochiekerk die werd gebouwd op het hoogste punt in Purmerend wat de Kaasmarkt moet zijn geweest.

Na de dood van de toenmalige pastoor Mas in 1416 is men direct begonnen met de uitbreiding van deze kerk tot een twee-beukige hallenkerk en wordt Purmerend een zelfstandige parochie met een eigen pastoor. Na de grote stadsbrand in 1519 is de kerk geheel of gedeeltelijk verbrand maar is tevens in hetzelfde jaar hersteld. De kerk was gebouwd als een tweebeukige hallenkerk maar na de brand werd deze als een driebeukige hallenkerk herbouwd. In 1573 werd deze kerk "Groote kerk" genaamd. In 1850 is men begonnen met de sloop van deze kerk waarna de huidige koepelkerk haar plaats heeft ingenomen, later genaamd de Nicolaaskerk.

Het onderzoek

Vóór de hoekige stenen fundering (of steunbeer) op 1.25 meter diepte onder het maaiveld richting de Breedstraat zijn meerdere balken aangetroffen. Deze zijn oppervlakkig schoongemaakt waarna er een houten constructie zichtbaar werd. Er was hier een roosterwerk gebouwd van eikenhouten balken waarvan enkele opgevuld waren met boomstammen afkomstig van berkenbomen. De boomstammen welke van de wortels waren ontdaan zijn hier omgekeerd in een van de vakwerken geplaatst. De houten constructie bestond uit balken die middels een zwaluwstaart (afb.3) verbinding en spijkers aan elkaar bevestigd waren.

(afb.3)

Deze zogenaamde roosterconstructies (afb.4) zijn bekend als fundatie voor stenen funderingen en werden in vroegere tijden gebruikt voor de bouw bij kloosters, kerken en geheel of gedeeltelijke stenen huizen. De door ons aangetroffen constructie zal dan ook aan de herbouw van de kerk in 1519 hebben toebehoord.

(afb.4)

De houten constructie lag in een ophogingslaag waar voornamelijk scherfmateriaal uit de eerste helft van de 14^e eeuw is aangetroffen. Op de constructie waren nog enkele bakstenen van twee rijen hoogte aanwezig. De bakstenen lagen los op elkaar maar vertonen specieresten en zullen ooit aan elkaar gemetseld zijn geweest (afb.5). Er zijn drie bakstenen verzameld. Twee van een rood aardewerk met de maten 24 x 12 x 5 centimeter en 20 x 9 x 4,5 centimeter. De derde baksteen is van een geelbakkend aardewerk met de maten 21 x 9,5 x 5 centimeter. De bakstenen kunnen met enige zekerheid in de 16^e eeuw gedateerd worden.

(afb.5)

Na hierna wat grijs aardewerk te hebben aangetroffen is besloten, wegens het naar ons idee archeologisch belang, contact op te nemen met mw. A.Schenk van de Gemeente Purmerend. Hierbij is overeengekomen dat er een tweede partij de ontgraving zou komen vastleggen. Mw. Schenk heeft het Archeologische Diensten Centrum (A.D.C.) te Amersfoort aangetrokken om dit onderzoek te voltooien.

(dwarsbalk met zwaluwstaartuiteinden)

Vondstmateriaal

Tijdens het ontgraven is er door divers scherfmateriaal aangetroffen van gebruiksaardewerk en steengoed. Ook op het gronddepot, waar de uitgegraven grond naartoe is gebracht, is nog behoorlijk wat materiaal verzameld kunnen worden. Het merendeel bestaat uit rood aardewerk maar ook redelijk wat steengoed is aangetroffen.

Het scherfmateriaal van gebruiksaardewerk en steengoed dat hier is aangetroffen blijkt gebruikt te zijn als ophogings- of verstevigingmateriaal. Géén van de scherven kon tot een groter geheel worden gemaakt.

Tijdens het onderzoek van het A.D.C. uit Amersfoort onder leiding van mw. R. de Leeuwe zijn menselijke resten aangetroffen van begravingen uit voorgaande eeuwen. Tot omstreeks 1830 hebben begravingen plaats gevonden in- en buiten deze kerk. De lokale bevolking wist de AWP te vertellen dat toen het oude kerkhof en de omheining welke naast de kerk gelegen waren geruimd zijn (ongeveer 50-60 jaar geleden) de schedels en botten van menselijke resten overal aan de oppervlakte waren waar te nemen. Deze restanten zijn door de toenmalige werkzaamheden verspreid om de kerk heen terechtgekomen en zouden dan heel goed op de onderzoekslocatie kunnen zijn beland. Ook op het gronddepot zijn enkele menselijke schedels en botresten aangetroffen. Op 15 november 2010 zijn deze samen met het aangetroffen materiaal van het A.D.C. herbegraven door de Gemeente Purmerend op de oude begraafplaats aan de Nieuwstraat onder toezicht van beheerder Jan Kramer.

Het door de AWP verzameld materiaal is te dateren tussen omstreeks 1300 en 1550. Het vroegste materiaal is afkomstig van een wandfragmentje van een proto-steengoed kan (afb.7). en een fragment van een steengoed kan (afb.6). Het kanfragment is van een paarsachtige engobe voorzien en zal in het productie centrum te Langerwehe in Duitsland geproduceerd zijn. De datering ligt tussen 1300 en 1350. Hoogst vermoedelijk is men begonnen met deze locatie te verhogen en te verstevigen in de periode van 1275 tot 1325.

(afb.6)

(afb.7)

Eén wandfragment van een grijs aardewerk pot doet vermoeden dat dit van kogelpot aardewerk afkomstig is (afb.8). Er zijn echter geen meerdere fragmenten aangetroffen maar wellicht dat het onderzoek van het ADC hier nog aanvulling aan kan geven.

(afb.8)

(afb.9)

Er konden 59 fragmenten verzameld worden van steengoed kruiken afkomstig uit het productiegebied Siegburg. De periode dat dit materiaal vervaardigd is ligt tussen 1375 en 1450. De fragmenten zijn voornamelijk afkomstig van drinkkannen of bekers en met een beetje fantasie kunnen drie fragmenten een soortgelijke drinkkan (Jacobakan) op afb.9 laten zien.

Het meeste materiaal is afkomstig van rood aardewerk en zijn afkomstig van diverse grappen (kookpotten). De periode die hier aan gegeven kan worden ligt tussen 1350-1550. De rand met buikfragment op afbeelding 10 laat een grape zien uit de 14^e eeuw. Het bordfragment op afbeelding 11 met vermoedelijk een kruismotief op de spiegel, zoals het voorbeeld, kan gedateerd worden tussen 1375 en 1450.

(afb.10)

(afb.11)

(voorbeeld)

Er zijn diverse fragmenten aangetroffen van vloertegels. De dikte van de tegels ligt tussen 2,8 en 3,5 centimeter. Deze vrij dikke tegels zijn van een rood aardewerk en bedekt met loodglazuur met slib. Het fragment op afbeelding 12 doet enigszins vergelijkbaar aan met de opgegraven vloer tijdens een archeologisch onderzoek in 2011 van de kerk “de Speeltoren” in Monnickendam uit de veertiende eeuw (afb.13). Wellicht zijn deze vloertegels dan ook afkomstig van de vroegere kerk op de Kaasmarkt en dateren uit deze periode.

(afb.12)

(afb.13 – kerkvloer te Monnickendam)

De metaalvondsten afkomstig van deze locatie zijn erg schaars. Er zijn slechts twee munten aangetroffen. Eén munt zat in een dikke roestlaag en was geheel vergaan maar het interessante was dat de afbeelding in de koek redelijk zichtbaar was (afb.14). De muntafdruk betreft hóógst waarschijnlijk een zilveren munt geslagen tijdens de regeerperiode van Willem van Beieren 1354-1389. De tweede munt betreft een Friese Oord of dubbele duit uit de periode van 1606-1648 (afb.15).

(afb.14)

(afb.15)

Het voorwerp op afbeelding 16 is van brons en heeft een soort kruismotief. Wat voor functie het voorwerp heeft gehad is onbekend. Een van de uitsteeksels is gesmolten wat mogelijk vanwege de grote stadsbrand in het jaar 1519 veroorzaakt zou kunnen zijn. Afbeelding 17 betreft een koperen beslag van 5,5 centimeter uit de vijftiende eeuw.

(afb.16)

(keerzijde)

(afb.17)

Afbeelding 18 laat een soort lans van ijzer zien. Het 15 centimeter lange voorwerp zou hiervoor inderdaad gebruikt kunnen zijn maar de juiste functie is nog onbekend.

(afb.18)

Als laatste nog twee loden. Afbeelding 19 betreft een pijplood uit de zestiende eeuw met aan weerskanten het wapen van Haarlem erop afgebeeld. Afbeelding 20 is ook een soort pijplood? of textiellood met aan de voorzijde een hamer? afgebeeld. Op de achterzijde kunnen wij het nummer 8 ontcijferen.

(afb.19)

(afb.20)

De volgende dag, 23 september, heeft de AWP zonder het ADC de ontgraving gevolgd. De houten constructie is door de graafmachine verwijderd waarbij de houten paaltjes onder de constructie op drie meter onder het maaiveld nog steeds te zien waren. De restanten van de boomstammen waren tot in het veen geslagen. (afb.21 en 22)

(afb.21)

(afb.22)

Ook was nu goed waar te nemen hoe de steunbeer gefundeerd was. Een behoorlijk forse boomstam doet hier dienst als funderingspaal voor dit bouwwerk.(afb.23)

(afb.23)

Aan de westelijke kant van de put was nog een stenen fundering waarneembaar. Mogelijkerwijs behoort dit van de uitbouw van de vroeger kerk.(afb.24) Ook aan de westelijke kant van de put was te zien dat de houten balk constructie groter is geweest en het geheel meer als een vakwerkconstructie gezien moet worden. (afb.25)

(afb.24)

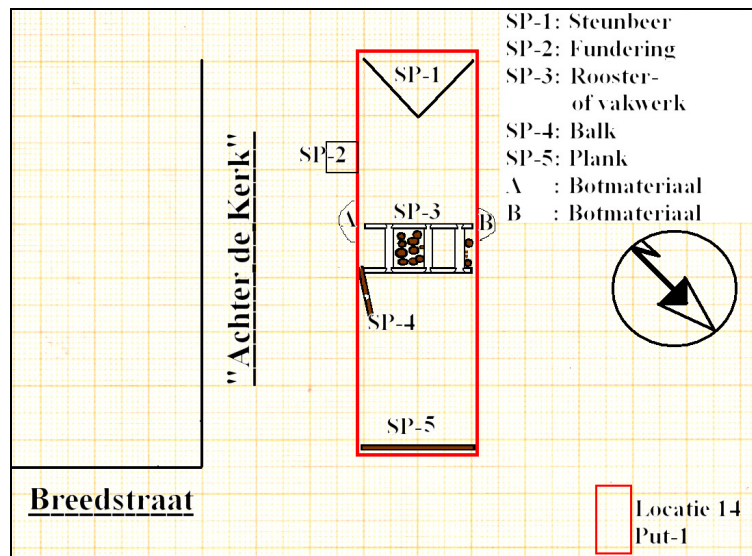

(afb.25)

Aan de zuidelijke kant van de put was een horizontaal gelegen brede rechtopstaande plank waarneembaar. Deze plank zat tegen de grens van de Breedstraat aan, als je de lijn Breedstraat denkbeeldig doortrekt naar de Kaasmarkt.(afb.26) Vermoedelijk was de houten constructie tot hier gemaakt. Helaas was de bodem hier grotendeels al vergraven zodat dit niet bevestigd kon worden.

(afb.26 spoor 5)

(overzichtstekening)

VONDSTENLIJST 2010-01-OCB PURMEREND LOCATIE 14
ACHTER DE KERK – 22-09-2010

Nr.	Omschrijving	Datering	Materiaal	Maten	Bijzonderheden
	Doos 15				
1	Muntafdruk	1354-1389	Oxydatie	Diversen	Kwart groot. Willem van Beieren? (oxidatierestant). Munt geheel vergaan.
2	Munt	1606-1648	koper	Ø=2,6 cm.	Friese oord of dubbele duit
3	Kruik	1350-1450	Steengoed	Fragment 5,5 cm	Halsfragment met deel oor. Siegburg.
4	Kruik	1350-1450	Steengoed	Fragment 17 cm.	Buik en halsfragment. Siegburg.
5	Kruik	1350-1450	Steengoed	Fragment Ø=7,5 cm.	Geknepen voet. Siegburg.
6	Kruik	1350-1450	Steengoed	Fragment 9 cm.	Halsfragment met oor. Siegburg.
7	Bord	1375-1450	AW-Rood	Fragment 11 cm.	Rand-spiegelfragment. Slibversiering. Kruis in cirkel (afweersymbool)
8	Speerpunt of soort lans?	1300-1500	IJzer	L=15,3 cm. D=0,4 cm.	
9	Kan/Kruik	1400-1450	AW-Grijs	Diversen	9 Fragmenten. Rand/wand/standlob. Gesmoord aardewerk.
10	Pot	1300-1400	AW-Grijs	Diversen	2 Fragmenten. Wand/Hals
11	Onbekend	1400-1500	Brons	L=4,7 cm. B=3,15 cm.	Kruisvorm met vier openingen. Deels gesmolten door brand?
12	Kannen/kruiken	1375-1450	Steengoed	Diversen	55 Fragmenten. Siegburg.
13	Baksteen	1500-1600	Aw-rood	24 x 12 x 5 cm.	1 Baksteen met specieresten.
14	Baksteen	1500-1600	Aw-geelb.	21 x 9,5 x 5 cm.	1 Baksteen met specieresten en sporen van rood aardewerk.
15	Baksteen	1400-1600	Aw-rood	20 x 9 x 4,5 cm.	1 Baksteen met specieresten.
16	Vloertegels	1400-1550	Aw-rood	D=2,8-3,5 cm.	6 Fragmenten. Loodglazuur met slib.
17	Vloertegel	1400-1550	Aw-rood	D=2,8 cm.	1 Fragment. Koperoxide.
18	Dakpan-tegel	1500-1650	Aw-rood	D=1,5 cm.	1 Hoekfragment.
19	Dakleien	1500-1650	Leisteen	Diversen.	2 Dakleien met spijkergaten.
20	Stenen	-	Vuursteen	Diversen.	2 Vuurstenen.
21	Mes	1450-1550	Hout/IJzer	Fragment L=11,2 cm.	Heft=7 cm. Fragment lemmet=4,2 cm. B=1,75 cm. D=1,2 cm.
22	Staafpunt	1400-1600	IJzer	L=26 cm. Ø=1,3 cm.	Punt met weerhaken. Uit houten balk.
23	IJzeren punt.	1400-1600	IJzer	Fragment L=10 cm.	Onbekend.
	Doos 16				
24	Loodstrip	1400-1600	Lood	L=5,5 cm.	1 Fragment van glas in lood raam.
25	Randje van een kookpot?	1400-1500	Brons	Fragment=1,7cm.	Klein fragment rand.
26	Netverzwaring	1500-1600	Lood	L=2,5 cm.	Opgerold.
27	Gesmolten lood	Ca. 1519?	Lood	Diversen	18 Stukjes lood. Gesmolten door brand?
28	Beslag?	1400-1500	Koper	L=5,5 cm.	Twee bevestigingsgaten.
29	Pijplood	1550-1600	Lood	L=2 cm. B=1,1cm.	Voor- en achterzijde: Wapen van Haarlem.
30	Textiellood?	1550-1600	Lood	1,5 cm.	Vz: Leihamer? Kz: 8?
31	Spijker	1400-1600	IJzer	8,5 cm.	Gesmeed. Punt: krom
32	Spijker	1400-1600	IJzer	7 cm.	Gesmeed.
33	Spijker	1400-1600	IJzer	2,5 cm.	Gesmeed.
34	Schoenzool	1450-1650	Leer	L=25,8 cm.	Gesneden. Eindigend in een punt.
35	Kan	1300-1350	Steengoed	3,5 x 3 cm.	Wandfragment. Proto-steengoed.
36	Kom?	1500-1600	Aw-wit	Diversen	2 Fragmenten. Langerwehe?.
37	Kan	1300-1375	Steengoed	Ø voet: 10,5 cm.	Bodem, geknepen voet. Brunssum-Schinveld? Langerwehe? Paarse engobe.
38	Kannen	1425-1550	Steengoed	Diversen	31 Fragmenten. Raeren-Siegburg.
39	Grapen	1350-1550	Aw-rood	Diversen	33 Randfragmenten.

40	Grapen/Kan	1350-1550	Aw-rood	Diversen.	16 Oorfragmenten.
41	Grapen	1350-1550	Aw-rood	Diversen.	17 Bodemfragmenten (pootjes)
42	Grapen	1350-1550	Aw-rood	Diversen.	144 Wandfragmenten.
43	Kom of bakje	1375-1450	Aw-rood	Fragment=6,5cm.	Wandfragment. Slibstreden.
44	Grape	1375-1425	Aw-rood	Fragment=4 cm.	Wandfragment. Slibboogjes.
45	Borden	1475-1550	Aw-rood	Diversen.	1 Randfragment. 3 Spiegelfragmenten. Slibboogjes. Slibpunt.
46	Bakpannen	1375-1550	Aw-rood	Diversen.	11 Randfragmenten. 1 Steel.
47	Slachtafval	-	Bot	18 cm.	Rund. Schouderblad. (rechts)
48	Slachtafval	-	Bot	7,5 cm.	Rund. Enkelgewricht (koot)
49	Slachtafval	-	Bot	35 cm.	Rund. Onderkaak. (rechts)
50	Slachtafval	-	Bot	Fragment=22 cm.	Rund. Onderkaak.
51	Slachtafval	-	Bot	Fragment=13 cm.	Rund. Middenvoetsbeen.
52	Slachtafval	-	Bot	Fragment=14 cm.	Varken. Onderkaak. Haksporen.
53	Slachtafval	-	Bot	Fragment=15 cm.	Varken. Schedelfragment. (linksboven)
54	Slachtafval	-	Bot	12,5 cm.	Varken. Spaakbeen.
55	Slachtafval	-	Bot	6 cm.	Varken. Rugwervel.
56	Slachtafval	-	Bot	Fragment=16 cm.	Varken. Onderkaak.
57	Slachtafval	-	Bot	Fragment=7 cm.	Varken. Onderkaak.
58	Slachtafval	-	Bot	6,5 cm.	Schaap. Enkelgewricht. (koot)
59	Slachtafval	-	Bot	Fragment=16 cm.	Schaap. Bovenkaakfragment. (links)
60	Slachtafval	-	Bot	4,5 cm.	Schaap. Teen?
61	Slachtafval	-	Bot	9 cm.	Schaap. (scheenbeen?)
62	Slachtafval	-	Bot	9 cm.	Schaap.
63	Slachtafval	-	Bot	6,5 cm.	Haas. (Spaakbeen)
64	Slachtafval	-	Bot	4,5 cm.	Haas. (middenvoetsbeen)
	Opgeborgen	Vondstdoos 15: (1 t/m 23)			Totaal gewicht: 10,8 Kilogram
	Opgeborgen	Vondstdoos 16: (24 t/m 64)			Totaal gewicht: 9,9 Kilogram